

Damir Tulić, Rijeka

FRAGMENTI AKTIVNOSTI ALVISEA TAGLIAPIETRE I NJEGOVE RADIONICE

„Numerosi pur sono gli statuarii usciti dalla famiglia Tagliapietra, dei quali fu padre e capo un Alvise...“¹

Život i djelovanje venecijanskog kipara Alvise Tagliapietre (Venecija, 6. rujna 1670. – 17. prosinca 1747.) bolje je rasvijetlio Simone Guerriero.² Njegova formacija u okrilju radionice kipara Enrica Merenga (Rheine, 1628.? – Venecija, 1723.) jasno je vidljiva u njegovim ranijim djelima. Merengo je bio i svjedok na Alviseovom vjenčanju s Battistinom Sardi 18. veljače 1697. u venecijanskoj crkvi Santa Maria della Carità.³ Prvi njegov dokumentirani samostalni rad je intervencija na fasadi crkve San Salvador iz 1698. Za nju je napravio novi kip *Spasitelj* u istarskom kamenu, zamjenivši tako dotrajali istoimeni kip, što ga je u „pietra tennera“ bio izradio Bernardo Falconi 1664. – 1665.⁴ Alvise se javlja u dokumentima 1711. kao „scolor padron di bottega“, no tada je kipar imao već četrdeset i jednu godinu. Ipak, kipareva aktivnost u posljednjem desetljeću *Seicenta* još uvijek ostaje nejasna, uz iznimku spomenutog angažmana na fasadi crkve *San Salvador*. Od posebnog značaja bit će analiza, još uvijek neobjavljene grupe skulptura iz venecijanske crkve *Delle Eremite*. Skulptura iz ove crkve dijelom je pripisivana Enricu Merengu, no vjerojatnije je riječ o djelima Alvisea Tagliapietre.⁵ Također, krajem *Seicenta* ili u

¹ Pietro SELVATICO, *Sulla Architettura e sulla Scultura in Venezia*, Venezia 1867, p. 449. Autor se, u skladu s vremenom pisanja, vrlo negativno izjašnjava o Tagliapietrinoj produkciji, kao i o baroknoj skulpturi općenito.

² Simone GUERRIERO, Profilo di Alvise Tagliapietra (1670–1747), *Arte Veneta*, XLVII, 1995, pp. 32–51.

³ GUERRIERO 1995, cit. n. 2, p. 33.

⁴ Paola ROSSI, Per gli esordi di Alvise Tagliapietra: una nuova opera, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, XXXIII, (*Prijatelj* zbornik, II), Split 1992, pp. 291–296.

⁵ Cf. Camilo SEMENZATO, *La scultura veneta del seicento e del settecento*, Venezia 1966 p. 92; Rudolf BREUNG, *Enrico Meyring 1628–1723. Ein*

prve godine *Settecenta* mogu se uvrstiti mramorne skulpture poprsja *Heraklita* i *Demokrita* iz Londona kao i skulptura *Tifona* iz 1701. u Rocca di Soragna.⁶

U najranije razdoblje djelovanja našeg kipara hipotetski bi se mogao smjestiti mramorni kip svetog Antuna Padovanskog iz venecijanske crkve *San Bartolomeo* (sl. 1, 2.).⁷ Premda je ova skulptura tvrde modelacije i ponešto zgusnutijeg volumena od kasnijih kiparevih djela, niz detalja mogao bi ukazivati na ruku mladog Alvisea pod velikim utjecajem Merenga. Sramežljivo je naglašena blaga „S“ linija tijela koja će se u drugom desetljeću *Settecenta* razviti u prepoznatljivu torziju njegovih likova. U licu malog Krista osjeća se sličan stilski postupak kao i na anđelima na *spremištu za sveta ulja* u kapeli Sakramenta katedrale u Chioggi, nastao između 1705. – 1708. Oštrije rezana draperija također sreće svoje paralele u kasnijim kiparevim radovima. Naš kip svetog Antuna Padovanskog mogao bi se uzeti kao ishodišna točka u stilskom razvoju ove teme u radovima Alvisea Tagliapietre. U istoimenom kipu iz drugog desetljeća u župnoj crkvi u Caerano di San Marco (sl. 3.) naglašenija je elongiranost lika te je delikatniji pristup mramornoj epidermi.⁸ Konačno, u kipu svetog Antuna Padovanskog, nastalom najvjerojatnije početkom trećeg desetljeća za kapelu obitelji

Bildhauer aus Westfalen in Venedig, Rheine 1997, pp. 224–228; Matej KLEMENČIČ, Enrico Merengo, *La Scultura a Venezia da Sansovino a Canova* (edd. Andrea Bacchi, Suzanna Zanuso), Milano 2000, p. 762. Crkva je posvećena Isusu, Mariji i Josipu te je sagrađena između 1693. – 94. po projektu Giovanni Battiste Lambranzija. U njoj se na lijevom bočnom oltaru nalazi potpisani kip Bogorodice od presvetog Ružarija, kipara Antonija Corradinija, nastao između 1722. i 1723. Prijedlog za autorstvo većeg djela skulptorske dekoracije triju oltara kao i svetačkih kipova Tagliapietri donosi Simone Guerriero u: Simone GUERRIERO, *Le alterne fortune dei marmi: busti teste di carattere e altre “sculture moderne” nelle collezioni veneziane tra Sei e Settecento*, *La scultura veneta del seicento e del settecento. Nuovi studi*, (ed. Giuseppe Pavanello) Venezia 2002, p. 85, n. 50.

⁶ GUERRIERO 2002, cit. n. 5, p. 85.

⁷ Kip je manjih dimenzija te se nalazi postavljen na menzu drugog oltara s desne strane. Nije mi poznato da je objavljen i atribuiran. Na oltaru se nalazi pala iz 1816. koja prikazuje *Smrt svetog Franje Ksaverskog*, slikara Latanzia Querene (potpisana i datirana).

⁸ Cf. Paolo GOI, Enrico Meyring e dintorni: contributi, *Francesco Robba and the Venetian Sculpture of the Eighteenth Century* (edd. Janez Höfler et al.), Ljubljana 2000, pp. 61–72.

2. Enrico Merengo/Alvise Tagliapietra,
Sveti Antun Padovanski, San
Bartolomeo, Venecija, detalj

1. Enrico Merengo/Alvise Tagliapietra,
Sveti Antun Padovanski, San
Bartolomeo, Venecija

Fanfogna na otočiću Žverincu u zadarskom arhipelagu, elegancija forme i vještina klesanja pojednostavljene draperije najviše se približila duhu rokoka (sl. 4.).⁹

Složeno je, čini se, i pitanje autorstva mramorne skulpture Boga Oca smještene naatici drugog oltara lijevo u venecijanskoj crkvi Santo Stefano. Oltar je izvorno bio posvećen *Navještenju*, a obnovljen je 1708. „da i fondamenti, tutto di marmi come oggi si vede“.¹⁰ U tom

⁹ Radoslav TOMIĆ, Novi doprinosi o oltarima i skulpturi 18. stoljeća u Dalmaciji, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, XXXVIII, 1999–2000, pp. 296–298; IDEM, Kiparstvo II. Od XVI do XX stoljeća, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije*, Zadar 2008, p. 143, cat. 38.

¹⁰ Maria Agnese CHIARI MORETTO WIEL, La chiesa di Santo Stefano: Patrimonio artistico, *Gli agostiniani a Venezia e la chiesa di Santo Stefano*, Ve-

3. Alvise Tagliapietra, Sveti Antun Padovanski, župna crkva, Caerano

4. Alvise Tagliapietra, Sveti Antun Padovanski, Stalna izložba crkvene Umjetnosti, Zadar

je vremenu Alvise već samostalno djelovao u Soragni i Chioggi, ali i u crkvi *Delle Eremite*, u kojoj je na atici glavnog oltara izveo lik Boga Oca. Mramorna skulptura Boga Oca iz crkve *Santo Stefano* ishodište ima u istoimenim djelima Enrica Merenga na glavnom oltaru u crkvi *San Moisè* iz 1684. – 1688. ili na atici oltara s kipom *Marijinog Uznesenja* u crkvi *Sant'Andrea della Zirada* nastalim početkom *Settecenta*.¹¹ Možda

nezia 1997, p. 275. Na ovaj je oltar u prvoj polvici 19. stoljeća postavljena slika Teodora Matteinia te je on posvećen *Žalosoj Gospi*.

¹¹ Simone GUERRIERO, Episodi di scultura veneziana tra Sei e Settecento a Sant' Andrea della Zirada: nuovi contributi per Enrico Merengo, *Arte*

5. Alvise Tagliapietra, Andeo, župna crkva, Savičenta

6. Alvise Tagliapietra, Andeo, župna crkva, Savičenta, detalj

bi se ovdje moglo pomišljati na suradnju Alvisea Tagliapietre i Enrica Merenga. Staraćko lice Boga Oca odaje više Merengovu ruku, no jednostavnije zamišljena i plošnije klesana njegova draperija bliža je onoj na Tagliapietrinoj skulpturi *Marije Magdalene*, postavljene 1712. na oltar *Scuole del Suffragio* u crkvi *Santo Giacomo* u Chioggi.¹² U istoj venecijanskoj crkvi, na stipesu drugog oltara desno nalaze se dvije figure *putta* koje se također mogu povezati uz Alvisea Tagliapietru, odnosno njegovu radionicu.¹³

Veneta, XLIX, 1996, pp. 59–66.

¹² Za skulpturu Marije Magdalene u Chioggi cf. GUERRIERO 1995, cit. n. 2, pp. 38–39.

¹³ U crkvi Santo Stefano, Alvise je podigao 1727. veliku mramornu propovjedaonicu što se nalazila uz stup glavnog broda pred oltarom svetog Stjepana. Ista je porušena sredinom *Settecenta*, a njeni djelovi iskorišteni su za gradnju novog pjevališta s orguljama, također uklonjenog početkom 20. stoljeća. Cf. CHIARI MORETTO WIEL, cit. n. 10, pp. 282–284, nn. 131, 132. Spomenute figure *putta*, najvjerojatnije su naknadno postavljene na sadašnje mjesto na stipesu oltara te ne treba isključit mogućnost da su izvorno pripadale bogatoj dekoraciji razrušene Tagliapietrine propovjedaonice. U literaturi figure *putta* bile su povezane uz *ambito di* Giovanni Comin (oko 1647–1695). *Ibid.*, p. 277.

Katalog Alviseovih radova u kamenu iz ranijih desetljeća njegova stvaralaštva može se proširiti i na dvije kamene skulpture andela što se danas nalaze na oltaru Gospe od Ružarija u župnoj crkvi u Savičenti u Istri (sl. 5, 6).¹⁴ Međutim, oni su se najvjerojatnije nalazili na oltaru svetog Roka koji se u ranijim vizitacijama naziva *altare della Santissima Concezione*. Oltar je između 1709. i 1714. bio nanovo podignut od kamena i mramora. Na njega je 1709. s glavnog oltara prenesen sarkofag s tijelom svete Viktorije, postavljen ispred oltarne pale *Bezgrešna sa svetim Rokom i Sebastijanom*, slikara Palme Mladega.¹⁵ Uz dva kamena andela premještena na oltar Gospe od Ružarija, na prekretnoj atici oltara svetog Roka, nalaze se još i četiri kamene glave keruba koje se također mogu povezati uz Tagliapietru. Kameni anđeli iz Savičente spretno su komponirani i vješto izvedeni, a suptilno izrađen profil desnog andela gotovo je identičan liku *Milosrda* na kiparevu tabernakulu iz katedrale u Osoru.¹⁶

Alvise je punu afirmaciju i ugled među kiparima na Laguni stekao u prvom desetljeću *Settecenta* izvedbom krstionice u katedrali

¹⁴ Kameni se kipovi nalaze smješteni na raskinutom polukružnom zabatu oltara Gospe od Ružarija koji se spominje u vizitacijama 1688. Nasuprot ovog oltara nalazi se oltar svetog Roka, u starijim vizitacijama se spominje kao *altare della Santissima Concezione*. Atike oba oltara su naknadno prekrajane i popravljane najvjerojatnije u 19. stoljeću. Atika oltara Gospe od Ružarija dobila je tako mediokritetne glavice keruba i oblake, dok su na oltaru svetog Roka izvorne glave kerubina razamještene te postavljene na središte donjeg polukružnog i gornjeg trokutastog zabata.

¹⁵ Višnja BRALIĆ in: Višnja BRALIĆ – Nina KUDIŠ BURIĆ, *Slikarska baština Istre*, Zagreb 2006, p. 512, cat. 456.

¹⁶ Nina KUDIŠ BURIĆ, A Tabernacle by Alvise Tagliapietra in the Cathedral of Osor, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLI, 2005, pp. 206–217; EADEM, Oltari presvetog Sakramenta u Savičenti i Osoru: problemi konteksta, tipologije, uzora i autora, *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske* (edd. Predrag Marković, Jasenka Gudelj), Zagreb 2008, pp. 304–308. U tekstu iz 2005. autorica je datirala Tagliapietrin tabernakul u prvo desetljeće 18. stoljeća, dok u radu iz 2008. iznosi mogućnost da je on nastao početkom drugog desetljeća. Takav prijedlog datacije čini se prihvatljiviji od početka Settecenta. Treba napomenuti da se u lapidariju Sakralnog muzeja u Osoru nalazi kameni andeo-putto koji je najvjerojatnije pripadao nekom uklonjenom oltaru iz obližnje katedrale. Ova bi se skulptura također mogla dovesti u vezu s Alviseom Tagliapietrom odnosno njegovom radionicom, međutim vrlo loše stanje sačuvanosti skulpture otežava podrobnije zaključke.

7. Alvise Tagliapietra, Nadgrobní spomenik biskupa Antonia Grassija, Katedrala, Chioggia

8., 9. Alvise Tagliapietra, Nadgrobní spomenik biskupa Antonia Grassija, Katedrala, Chioggia, detalj

Santa Maria Assunta u Chioggi.¹⁷ To je velebno djelo naručio tamošnji biskup Antonio Grassi (1696. – 1716.). Međutim, isti je biskup podizanje vlastitog nadgrobnog spomenika u prezbiteriju svoje Katedrale,¹⁸ najvjerojatnije, povjerio ponovno Alviseu Tagliapietri. Biskupova grobnica nosi godinu 1715., a njena dekoracija, bolje rečeno, dva *putta* koji flankiraju medaljon s biskupovim slikanim portetom mogu se pripisati našem kiparu. Oni nalaze velike sličnosti s dvama *puttima* smještenima na vrhu arhitekture krstionice podno alegorijskog kipa *Vjere*. I ostali elementi relativno jednostavne dekoracije same grobnice, poput grba i ukrasne tkanine te mesnatih grana s bobicama uz same *putte*, pandane nalaze u sličnima na Alviseovoj krstionici (sl. 7, 8, 9).

U drugo desetljeće mogao bi se datirati i kameni kip svetog Antuna Padovanskog postavljen u nišu na fasadi malog oratorija *San Francesco alle Stimate* u Chioggi.¹⁹ (sl. 10.) Vješto izrađen kip posjeduje prepoznatljiv tehnički postupak našeg kipara kada je riječ o kamenoj skulpturi. Kipar zanemaruje detalje, a kleše snažnim potezima posvećujući pažnju fizionomiji. I u ovoj skulpturi, kao i u kamenom kipu svetog Josipa u niši iznad istoimene kapucinke crkve u Karlobagu,²⁰ zamjetno je pojednostavljenje klesane površine te blago izvijena silueta lika. Sličan postupak obrade kamene materije prepoznaje se u skulpturi *San Lorenzo Giustiniani* (1381. – 1456., prvi venecijanski patrijarh od 1451.), koja se danas nalazi u dvorani prizemlja *Scuole Grande di san Giovanni Evangelista* u Veneciji.²¹ (sl. 11, 12) Ovaj kip najvjerojatnije

¹⁷ GUERRIERO 1995, cit. n. 2, pp. 35–38.

¹⁸ Girolamo VIANELLI, Nuova serie de' Vescovi di Malamocco e di Chioggia, parte seconda. Venezia 1790, pp. 294–295 (pretisak 1999). Autor donosi prijepis biskupovog epitafa.

¹⁹ Bratovština je osnovana 1434. a zvala se još i *Scuola dei "Rassa"* – po odjeći tkanoj od grubog platna koju su nosili njeni članovi. Od nekadašnjeg oratorija, koji je zatvoren i devastiran u 19. stoljeću, preostala je još samo jednostavna fasada iz *Settecenta*. Cf. *Almanacco di Chioggia*, 6, *Vicaria di Chioggia* (ed. Angelo Padoan), Chioggia 2006, pp. 137–138.

²⁰ Matej KLEMENČIČ, Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Lubiana e Fiume, *Saggi e Memorie di storia dell' arte*, XXX, 2006 (2008), p. 266.

²¹ Podno kipa je natpis u kartuši koji govori o biskupu Marcu Giustinianiju, osnivaču Seminario Diocesano di San Lorenzo Giustiniani i godina 1720. Natpis na ploči glasi: D. O. M./ SEMINARIVM EPISCOPALE/ D. LAVRENTIO IVSTINIANO/ AVSPICE AC PATRONO/ MARCVS IVSTINIANVS EPISCOPVS/ AERE PROPRIO/ FVNDAVIT ET DOTAVIT/ SERENISSIMA VENETIARVM REPUBLICA/ ANNVENTE/ ANNO DOMINI MDCCXX.

10. Alvise Tagliapietra, Sveti Antun Padovanski, oratorij svetog Franje, Chioggia

11. Alvise Tagliapietra, San Lorenzo Giustiniani, sala terrena, Scuola Grande di San Giovanni Evangelista

potječe iz *Seminario Diocesano di San Lorenzo Giustiniani* na Muranu kojeg je osnovao 1720. biskup Torcella Marco III. Giustiniani (1692.–1735.).²² Na Muranu, pri opatiji *San Cipriano* bio je *Seminario Patriar-*

²² Marco Giustiniani rođen je u Veneciji 1654, a papa Inocent XII imenovao ga je biskupom Torcella 24. ožujka 1692. Biskup nije rezidirao na Torcellu, zbog „nezdravog zraka“, već se preselio na Murano pribavivši od Francesca Benzona stariju gotičku palaču obitelji Capello. Ovu je gradevinu biskup potpuno preuredio 1707. po projektu arhitekta Antonia Gasparija za novu biskupsku palaču i svoju rezidenciju. Iznimno se brinuo za liturgiju i kler svoje biskupije. Umro je 2. ožujka. 1735. u Campo di

12. Alvise Tagliapietra, San Lorenzo Giustiniani, sala terrena, Scuola Grande di San Giovanni Evangelista, detalj

13. Enrico Merengo, San Lorenzo Giustiniani, Santa Maria Formosa, Venecija

cale 1631. prebačen iz Venecije pod ingerencijom Patrijarha, a u kojeg su polazili i klerici torcellanske biskupije. Da bi imao kontrolu, biskup Giustiniani je osnovao *Seminario Diocesano* kako bi „senza incomodo d' alcuno, à solo particular pro delle nostre private sostanze...“.²³ U doba Napoleonove uprave, oba su sjemeništa na Muranu ukinuta, a kasnije su

Pietra (Treviso), te je pokopan 10. Santo Donato a Murano. Biskupska je palača po ukidanju biskupije Torcella 1805. prešla u ruke muranske općine, a u njoj je kasnije otvoren *Museo del vetro*. Usporedi: Stefano BERTONI, *Memorie intorno al benemerito don Stefano Tosi parroco di S. Pietro Martire di Murano, 1805–1830* (ed. Giovanni Zambon), Venezia 1986, p. 15, nn. 2, 3; Attilia DORIGATO, *Museo del vetro*, Venezia 2006, p. 8.

²³ BERTONI 1986, cit. n. 19, p. 23, n. 3.

14. Alvise Tagliapietra, Raspelo, župna crkva, Mali Lošinj

i kompleksi zgrada uklonjeni.²⁴ Kip je dospio u „lapidarij“ *Scuole grande di San Giovanni Evangelista*, zajedno s raznim kamenim ulomcima iz porušenih ili devastiranih crkvi, kako grada, tako i okolice.²⁵ Kipar je stavio naglasak na lice portretnih crta, kako se uobičajeno prikazivao svetac, čija je fizionomija postala prototipom na slavnom, posmrtno naslikanom portretu Gentilea Bellinija iz 1465.²⁶ Zanimljiva je, međutim, usporedba s kipom *Svetog Lorenza Giustinianija* što ga je za venecijan-

²⁴ BERTONI 1986, cit. n. 19, p. 23, n. 2; p. 27, n. 31. Seminario Patriarcale je 1817. premješteno u Veneciju pokraj crkve Santa Maria della Salute, a 1832. započelo je rušenje zgrada na Muranu. U doba Italskog kraljevstva (1805–1814) u nekadašnjem Seminario di San Lorenzo Giustiniani bila je smještena vojarna.

²⁵ Chiara VAZZOLER, *The Scuola Grande di San Giovanni Evangelista*, Venice 2005, pp. 26, 28. Autorica spominje ovaj kip kao „rad iz 18. stoljeća s natpisom“.

²⁶ Giuseppe Maria PILO, *San Lorenzo Giustiniani*, Pordenone 1982, pp. 14–15.

sku crkvu *Santa Maria Formosa* isklesao Enrico Merengo.²⁷ (sl. 13) Naša skulptura pokazuje drukčije stilske osobine od kipa Alviseovog učiteja. One su vidljive u elongiranoj i izvijenoj silueti tijela, ali i fizionomiji sveca, bliskoj kipu svetog Šimuna iz zadarske crkve svetog Krševana.²⁸

Od monumentalnijih djela Alviseu se može pripisati i izvrsno mramorno raspelo na istoimenom oltaru u župnoj crkvi *Rodenja Djevice Marije* u Malom Lošinju na otoku Lošinju.²⁹ (sl. 14) Oltar i raspelo naručio je Lošinjanin Šimun Žažević (Simon Zazzevich) 1730., a to je bio ujedno i oltar Sakramenta te prvi mramorni oltar u novosagrađenoj župnoj crkvi. Izrazita kvaliteta ovog djela, posebice vješto i bez dramatičke klesano tijelo te smireni i melankolični izrazi lica, ubraja lošinjsko raspelo među najljepša Alviseova djela na istočnojadranskoj obali.

Među zanimljivija ostvarenja koja se mogu povezati s Alviseom svakako su kipovi svetog Dominika i svete Katarine Sienske postavljeni uz oltar Gospe od Ružarija u nekadašnjoj dominikanskoj crkvi *San Pietro Martire* na Muranu (sl. 15, 16). Ovaj oltar nije doživio promjene nakon što je crkva 1805. zatvorena i desakralizirana te ponovno otvorena 1813. kao nova župna crkva, već je ostao „identico che era sotto i frati“.³⁰ Kipovi su izvedeni u „pietra tenera“ koja je dodatno patinirana tankim gipsanim premazom. U istom su materijalu izvedeni i kipovi svetog Dominika i Ruže Limske na glavnom oltaru župne crkve u Štjaku, nedavno pripisani Tagliapietrinoj radionici.³¹ Muranski se kipovi, posebice onaj svete Katarine, ističu profinjenom elegancijom i za Alvisea prepoznatljivom fizionomijom koja odiše melankolijom (sl. 17, 18). U središnju oltarnu nišu za Bogorodičin kip smješten je mramorni postament s tri kerubinske glavice međusobno povezane

²⁷ Paola ROSSI, Enrico Merengo: l'attività veneziana, *Arte Veneta*, 63, 2007, pp. 26-47.

²⁸ Cf. TOMIĆ, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995, pp. 125-130.

²⁹ Damir TULIĆ, Un grande crocefisso marmoreo di Alvise Tagliapietra a Lussin Piccolo, in corso di preparazione.

³⁰ BERTONI 1986, cit. n. 19, p. 20. Uokolo oltarne niše nalaze se omanji tondi sa slikama otajstava krunice Melchiora Fontane, dok je stariji kip Bogorodice s djetetom nadomjestila 1954. istoimena skulptura, autora Giuseppe Romanellija. Cf. Giuseppe BEORCIA, *La Chiesa di san Pietro Martire Murano*, Venezia 1980, p. 57; Marina STEFANI MANTOVANELLI, Murano, *La Laguna, Storia e Arte* (ed. Camillo Semenzato), II, Venezia 1992, p. 467.

³¹ KLEMENČIĆ 2006, cit. n. 17, p. 267.

16. Alvise Tagliapietra, Sveti Dominik, San Pietro Martire, Murano, detalj

15. Alvise Tagliapietra, Sveti Dominik, San Pietro Martire, Murano

krilima girlandama voća i cvijeća. Ovaj se postament može pripisati radionici Alvisea Tagliapietre. Još je uvijek malo podataka o kiparevoj *bottegi* u kojoj su se formirali njegovi sinovi: Ambrogio (rođen 23. siječnja 1701.), Carlo (rođen 4. studenog 1703.) te Giuseppe (rođen 7. studenog 1711.).³² Najstariji Alviseov sin Ambrogio ušao je kao pripravnik 1714. na pet godina u radionicu klesara Giovannija Battiste Fattoretta – *proto della facciata* crkve *Santa Maria Assunta dei Gesuiti* u Veneciji.³³ Ambrogio je je 1732. bio upisan u bratovštinu klesara, a njegova

³² GUERRIERO 1995, cit. n. 2, p. 34. Sažeti prikaz života i djela kipara donosi: Matej KLEMENČIČ, Alvise Tagliapietra, *La scultura a Venezia...* 2000, cit. n. 5, pp. 790–791.

³³ Massimo DE GRASSI, Giovanni Marchiori e la scultura veneziana nel territorio istriano, *Acta Bulearum*, 1, Buje 1999, p. 121.

18. Alvise Tagliapietra, Sveta Katarina Sienska, San Pietro Martire, Murano, detalj

17. Alvise Tagliapietra, Sveta Katarina Sienska, San Pietro Martire, Murano

suradnja s ocem i braćom na opremanju župne crkve svete Eufemije u Rovinju početkom petog desetljeća, najvjerojatnije se svodi na izvedbu arhitektonskih djelova oltara.³⁴ U kiparskom nasljedovanju Alvisu se najviše približio sin Carlo. On je s ocem potpisao dva reljefa: *Pohodnja Marijinog* 1730. i *Prikazanja Marijinog u hramu* 1733. – 1734. u *Ca-*

³⁴ GUERRIERO 1995, cit. n. 2, pp. 47–48. Za kipove u Rovinju usporedi: Krno PRIJATELJ, *Le opere di Alvise Tagliapietra e della sua bottega in Dalmazia e Istria*, *Arte Veneta*, XXIX, 1975, pp. 227–231; Radmila MATEJČIĆ, *Barokna arhitektura i oprema zborne crkve sv. Eufemije u Rovinju*, *Zbornik Matice srpske za likovne umetnosti*, XXIV, 1988, pp. 25–40; TOMIĆ, 1995, cit. n. 28, pp. 125–130; Antonio ALISI, *Istria. Città Minori* (edd. Giuseppe Pavanello, Maria Walcher), Trieste 1997, pp. 199–200, n. 197; DE GRASSI 1999, cit. n. 29, pp. 119–128.

19. Radionica Alvise Tagliapietre, Postolje s anđelima, San Pietro Martire, Murano, detalj

20. Radionica Alvise Tagliapietre, Relikvijar, župna crkva, Malamocco

21. Alvise Tagliapietra, Speranza, Katedrala, Chioggia, detalj

22. Alvise Tagliapietra i botega, Sveti Jakov, župna crkva, Malamocco, detalj

ppella del Rosario venecijanske crkve *Santi Giovanni e Paolo*.³⁵ Upravo je Carlo, po očevoj smrti krajem 1747. godine, postao nasljednik radionice kod *San Moisè*. On je izabran 1756. u Akademiju slikara i kipara,³⁶ a Zanetti ga 1771. ubraja među profesore iste ustanove.³⁷ Najmladi od spomenutih sinova Giuseppe potpisao je s ocem kip svetog Nikole na istoimenom oltaru u rovinjskoj Svetoj Eufemiji.³⁸ Među malobrojnim podacima o spomenutoj *bottegi*, zanimljiv je i onaj o Gerolamu Batistini „da Civald di Belun d' anni 13 circa“ koji je godine 1717. ušao u kipa-revu radionicu u trajanju od pet i pol godina.³⁹

Možda bi se postolje s kerubinskim glavama iz crkve *San Pietro Martire* na Muranu moglo povezati uz Carla Taglipietru i njegovu aktivnost (sl. 19). Tvrđa i sumarnija obrada mramora primjećuje se na izvedbi girlandi koje su izgubile svoj elasticitet i vitalnost kakvu su imale Alvisiove na krstionici katedrale u Chioggi. Carlovo ime pove-

³⁵ Simone GUERRIERO, I rilievi marmorei della Cappella del Rosario ai Santi Giovanni e Paolo, *Saggi e Memorie di storia dell'arte*, XIX, 1994, pp. 163–189.

³⁶ GUERRIERO 1995, cit. n. 2, pp. 34–35.

³⁷ Massimo DE GRASSI, Appunti della scultura barocca nel Bellunese, *Archivio storico di Belluno, Feltre e Cadore*, LXXV/327, 2005, p. 48, n. 35.

³⁸ PRIJATELJ 1975, cit. n. 28, p. 229.

³⁹ GUERRIERO 1995, cit. n. 2, p. 34.

23. Alvise Tagliapietra i botega, Sveti Feliks, župna crkva, Malamocco

24. Alvise Tagliapietra, Sveti Krševan, crkva svetog Krševana, Zadar

zано je i za dva marmorna anđela uz tabernakul crkve svetog Petra u Piranu. Te su skulpture dobavljene 1818. upravo iz nekog sakralnog prostora na Muranu.⁴⁰

Konačno među radove koji se mogu pripisati kiparu i njegovoj *botegi* treba spomenuti oltarni depozit za relikvije svetaca i stipes drugog lijevog oltara u crkvi *Santa Maria Assunta* u Malamoccu (sl. 20). Stipes je podijeljen na tri pilastra na kojima su postavljeni manji mra-

⁴⁰ Massimo DE GRASSI, in *Istria. Città Maggiori: Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d' arte dal Medioevo al Ottocento* (edd. Giuseppe Pavanello, Maria Walcher), Monfalcone 1999, pp. 248–249.

25. Alvise Tagliapietra i botega, Sveti Fortunat, župna crkva, Malamocco

26. Alvise Tagliapietra, Sveta Anastazija, crkva svetog Krševana, Zadar

morni likovi svetaca u punoj plastici. Prvi s lijeva je sveti Feliks, u sredini sveti Fortunat, a zadnji s desna sveti Jakov Mučenik.⁴¹ Spomenuti likovi, premda reduciranih dimenzija vrlo su vješto klesani te predstavljaju inačice monumentalnih kipova koje je Alvise isklesao za zadarsku crkvu svetog Krševana (sl. 21, 22). Sveti Feliks stavom i siluetom tijela blizak je kipu svetog Krševana, (sl. 23, 24) a lik svetog Fortunata ima slično formiranu draperiju kao zadarski kip svete Anastazije (sl. 25, 26). Ako se likovi iz Malamocca usporede s kipom svetog Antuna Pado-

⁴¹ Marina STEFANI MANTOVANELLI, Malamocco, *La Laguna* 1992, cit. n. 26, p. 614. Autorica spominje stipes s reljefima no bez atributivnog prijedloga.

28. Alvise Tagliapietra, Sveti Mihovil, župna crkva svete Eufemije, Rovinj

27. Alvise Tagliapietra i botega, Sveti Jakov, župna crkva, Malamocco

vanskog što potječe sa otoka Žverinca u zadarskom arhipelagu, uvida se jednaka obrada detalja kao i fizionomija, posebno one svetog Fortunata. Također, treba napomenuti da su figure sa stipesa kvalitetom superiornije kipićima anđela postavljenim na tabernakul glavnog oltara u zadarskom Svetom Krševanu. Izgled kipića s Malamocca u finoj i preciznoj izvedbi blizak je i nešto razigranijem Alviseovom reljefu svetog Mihovila s istoimenog stipesa na prvom oltaru desno u rovinjskoj crkvi svete Eufemije (sl. 27, 28). Oltarni depozit za raznolike relikvije svetaca slabije je izvedbe od stipesa s figurama mučenika, a motiv anđela što flankiraju središnji oval za moći, javlja se u istom obliku na stipesu s prikazom svetog Mihovila u Rovinju.

Ovdje izneseni atributivni prijedlozi ukazuju na činjenicu da opus Alvisea Tagliapietre i njegove radionice još nije do kraja razrješen ni prepoznat. Buduća će istraživanja rasvijetliti još uvijek nedovoljno poznatu mladenačku aktivnost našeg majstora te aktivnost njegovih sinova, koji su zajedno s ocem odigrali važnu ulogu u oblikovanju kiparske produkcije Settecenta u Veneciji.

UDK 73.034.7(450):929Tagliapietra A.
izvirni znanstveni članek - original scientific paper

FRAGMENTS OF THE ACTIVITIES OF ALVISE TAGLIAPIETRA AND HIS WORKSHOP

The stylistic expression of the Venetian sculptor Alvise Tagliapietra (Venice, 6 September 1670 – 17 December 1747) and its formation under the guidance of the sculptor Enrico Merengo (Rheine, 1628? – Venice, 1723) are clearly discernable from the sculptor's early works (n. 2). In documents from 1711, when Alvise was already forty-one years old, he is mentioned as a "scoltor padron di bottega". With the exception of the sculptor's intervention on the facade of the Venetian church of San Salvador in 1698, his work during the last decade of the *Seicento* still remains insufficiently explored.

The marble statue of St Anthony of Padua from the Venetian church of *San Bartolomeo* (n. 7) could be hypothetically placed in the earliest period of the sculptor's artistic career. Although this statue is characterised by starker modelling and a more condensed volume than his later works, an entire set of details points to the hand of the young Alvise under the significant influence of Merengo. The statue of St Anthony of Padua can be taken as a starting point of the stylistic development of the motif in the work of Alvise Tagliapietra. The statue with the same title, dating from the second decade of the eighteenth century and located in the parish church of Caerano di San Marco is more elongated and reveals a more delicate approach to the marble membrane (n. 8). The elegance of form and the masterful chiselling of the simplified drapery finally came closest to the spirit of the Rococo in the statue of St Anthony of Padua, most probably made in the early 1720s for the chapel of the Fanfogna family on the small island of Žverinac in the Zadar archipelago (n. 9).

The issue of attribution also seems complex in the case of the marble statue of God the Father on the retable of the second altar to the left in the Venetian church of Santo Stefano. The altar was originally consecrated to the Annunciation, but was renovated in 1708: "da i fondamenti, tutto di marmi come oggi si vede" (n. 10). The aged countenance of God the Father is more in accordance with Merengo's style, but the more simply conceived and generally chiselled drapery resembles the drapery in Tagliapietra's statue of *Mary Mag-*

dalene, which was installed on the altar of *Scuola del Suffragio* in the church of *Santo Giacomo* in Chioggia in 1712. In the same Venetian church, two figures of putti on the stipes of the second altar to the right can be also connected with Alvise Tagliapietra or his workshop (n. 13).

The catalogue of Alvise's works in stone from the early decades of his artistic career can be expanded with two stone sculptures of angels that today are located on the altar of Our Lady of the Rosary in the parish church in Savičenta in Istria (n. 14). Originally they most probably belonged to the altar of St Roch, which in later visitation reports is identified as *altare della Santissima Concezione*. The altar was constructed of stone and marble between 1709 and 1714. The stone angels from Savičenta are skilfully incorporated and masterfully executed. The subtle profile of the right-hand angel is undoubtedly identical to the countenance of *Charity* on the sculptor's tabernacle at the Osor cathedral (n. 16).

Alvise gained full recognition and a reputation among the sculptors of the Venetian Lagoon during the first decade of the *Settecento*, when he completed the baptistery in the cathedral of *Santa Maria Assunta* in Chioggia. He received this major commission from the local bishop, Antonio Grassi (1696–1716), who most probably also entrusted Alvise Tagliapietra with the execution of his funerary monument in the presbytery of his cathedral (n. x).

The stone statue of St Anthony of Padua, which was installed in a niche on the façade of the small oratory of *San Francesco alle Stimite* in Chioggia probably also dates from the second decade of the eighteenth century (n. 17). The masterfully executed statue displays Tagliapietra's recognisable technical approach to a stone statue. Ignoring details, the sculptor chisels the block with powerful strokes and focuses on physiognomy. Both this statue and the stone statue of Joseph in a niche above the Capuchin church of St Joseph in Karlobag feature an obvious simplification of the chiselled surface and a gently twisting silhouette of the figure. A similar procedure in the working of the stone material can be recognised in the statue of *San Lorenzo Giustiniani* (1381 – 1456, the first Venetian patriarch, appointed in 1451), which today is located in the hall on the ground floor of the *Scuola Grande di San Giovanni Evangelista* in Venice (n. 19). The statue was commissioned in 1720 by the bishop of Torcello, Marco III Giustiniani for the newly founded *Seminario Diocesano di San Lorenzo Giustiniani* in Murano. There is an interesting comparison with the statue of *San Lorenzo Giustiniani*, executed by Enrico Merengo for the Venetian church of *Maria Formosa* (n. 25). Tagliapietra's statue features stylistic elements that differ from the statue of his teacher. They are evident in the elongated and twisted silhouette of the body, as well as the saint's physiognomy that resembles the statue of St Simon in the church of St Chrysogonus in Zadar.

Of the more monumental works, Alvise can also be credited with the excellent marble crucifix on the altar of the Nativity of the Virgin Mary in

the parish church of the same name in Mali Lošinj, on the island of Lošinj (n. 25). The altar and the crucifix were commissioned in 1739 by the local Šimun Žažević (Simon Zazzevich). At the same time, the altar was consecrated to the Sacraments and was the first marble altar in the newly built parish church. The distinct quality of the work, particularly the skilful and serenely chiselled body and the calm, melancholic expression of the face ranks the Lošinj crucifix among Alvise's most beautiful works on the eastern Adriatic coast.

Some of the more interesting works connected with Alvise are undoubtedly the statues of Sts Dominic and Catherine of Sienna next to the altar of Our Lady of the Rosary in the former Dominican church of *San Pietro Martire* in Murano. These statues are chiselled in *pietra tenera*, the same material that was used for the statues of Sts Dominic and Rose of Lima on the high altar of the parish church in Štjak, which were recently attributed to Tagliapietra's workshop (n. 27). The statues in Murano, particularly St Catherine, excel in refined elegance and Alvise's recognisable melancholic physiognomy. The central altar niche for the statue of the Blessed Virgin contains a marble pedestal with three cherub heads that are linked with wings and garlands of fruits and flowers. The pedestal can be attributed to the workshop of Alvise Tagliapietra. Not much is known about the sculptor's *bottega*, in which his sons were trained: Ambrogio (born on 23 January 1701), Carlo (born on 4 November 1703) and Giuseppe (born on 7 November 1711) (n. 29). Perhaps the pedestal with cherub heads from the church of *San Pietro Martire* in Murano could be connected with Carlo Tagliapietra and his oeuvre. A rougher, more arbitrary working of the marble can be seen in the shaping of the garlands, which have none of the elasticity and vitality of their counterparts in Alvise's baptistery in the Chioggia cathedral. Carlo's work is connected with two marble angels at the tabernacle of the church of St Peter in Piran. They were moved there in 1818 from a church in Murano (n. 37). Finally, another work that can be contributed to Alvise and his *bottega* is the altar cavity for the relics of saints and the stipes with the statuettes of Sts Felix, Fortunatus and James on the second altar to the left in the church of *Santa Maria Assunta* in Malamocco (n. 38). Although of small size, these figures are masterfully chiselled and are replicas of monumental sculptures that Alvise created for the Zadar church of St Chrysogonus. The posture and silhouette of St Felix resemble the statue of St Chrysogonus, whereas the figure of St Fortunatus features a drapery that is similarly shaped as that of the Zadar statue of St Anastasia. If we compare the figures in Malamocco with the statue of St Anthony of Padua from the island of Zverinac in the Zadar archipelago, we observe the same approach to details and physiognomy, especially in St Fortunatus. The appearance of the small statue from Malamocco is in its refined and meticulous execution similar to Alvise's somewhat more playful relief of St Michael from the stipes of the first altar to the right in the Rovinj church of St Euphemia.

Captions:

1. Enrico Merengo/Alvise Tagliapietra, St Anthony of Padua, San Bartolomeo, Venice
2. Enrico Merengo/Alvise Tagliapietra, St Anthony of Padua, San Bartolomeo, Venice, detail
3. Alvise Tagliapietra, St Anthony of Padua, parish church, Caerano
4. Alvise Tagliapietra, St Anthony of Padua, Permanent exhibition of religious art, Zadar
5. Alvise Tagliapietra, Angel, parish church, Savičenta
6. Alvise Tagliapietra, Angel, parish church, Savičenta, detail
7. Alvise Tagliapietra, Funerary monument to Bishop Antonio Grassi, cathedral, Chioggia
8. Alvise Tagliapietra, Funerary monument to Bishop Antonio Grassi, cathedral, Chioggia, detail
9. Alvise Tagliapietra, Funerary monument to Bishop Antonio Grassi, cathedral, Chioggia, detail
10. Alvise Tagliapietra, St Anthony of Padua, oratory of St Francis, Chioggia
11. Alvise Tagliapietra, San Lorenzo Giustiniani, sala terrena, Scuola Grande di San Giovanni Evangelista
12. Alvise Tagliapietra, San Lorenzo Giustiniani, sala terrena, Scuola Grande di San Giovanni Evangelista, detail
13. Enrico Merengo, San Lorenzo Giustiniani, Santa Maria Formosa, Venice
14. Alvise Tagliapietra, Crucifix, parish church, Mali Lošinj
15. Alvise Tagliapietra, St Dominic, San Pietro Martire, Murano
16. Alvise Tagliapietra, St Dominic, San Pietro Martire, Murano, detail
17. Alvise Tagliapietra, St Catherine of Sienna, San Pietro Martire, Murano
18. Alvise Tagliapietra, St Catherine of Sienna, San Pietro Martire, Murano, detail
19. Workshop of Alvise Tagliapietra, Pedestals with angels, San Pietro Martire, Murano, detail
20. Workshop of Alvise Tagliapietra, Reliquary, parish church, Malamocco
21. Alvise Tagliapietra, Speranza, cathedral, Chioggia, detail
22. Alvise Tagliapietra and workshop, St James, parish church, Malamocco, detail
23. Alvise Tagliapietra and workshop, St Felix, parish church, Malamocco
24. Alvise Tagliapietra, St Chrysogonus, church of St Chrysogonus, Zadar
25. Alvise Tagliapietra and workshop, St Fortunatus, parish church, Malamocco
26. Alvise Tagliapietra, St Anastasia, church of St Chrysogonus, Zadar
27. Alvise Tagliapietra and workshop, St James, parish church, Malamocco
28. Alvise Tagliapietra, St Michael, parish church of St Euphemia, Rovinj